

BASINDA İSTİHDAM MESELESİ

Dr. Hıfzı TOPUZ

İstanbul Gazeteciler Sendikası Eski Başkanı

Basında istihdam meselesinin düzene girmesi için alınması gereken tedbirlerin en önemlisi gazetecilere kolektif anlaşma yapmak imkânını sağlamaktır.

I. Kolektif anlaşma nedir?

Kolektif çalışma anlaşması bir yandan bir veya birçok işçi sendikası ile öte yandan bir veya birçok işveren sendikası veya işveren teşekkülü veyahut da bir veya birkaç işveren arasında imzalanan, çalışma şartlarının düzenlenmesi ile ilgili anlaşmadır.

Kolektif anlaşma ile işçilere, yürürlükte olan kanun ve yönetmeliklerin sağladığı imkânlardan daha elverişlileri sağlanabilir. Bu anlaşmalar kanun ve yönetmeliklerle sınırlanan kamu düzenini bozmazlar.

Kolektif anlaşmalar bütün memleket çapında veya yalnız bir bölge sınırları içinde, süreli veya süresiz olabilirler. Bu anlaşmaların yazılı olması gerekir.

Kolektif anlaşmalar kanun ve yönetmeliklerin boşluklarını doldurur ve bunların sınırları içinde çalışma şartlarını düzenlerler. Teknik yenilikler yeni iş alanları ve yeni işler yaratmaktadır. Her bölgenin aynı şartları vardır. Kanun ve yönetmelikler bütün ihtiyaçları karşılayacak kuralları ve incelikleri ihtiva edemezler. Mesleğin zamana ve bölgelere göre değişen incelikleri kolektif anlaşmalarla daha elverişli şekilde düzenlenebilir.

II. Kolektif anlaşmaların muhtevası :

İşverenlerle gazeteci sendikaları arasında imzalanacak kolektif anlaşmalara şu meseleler konu olmaktadır :

a) *Asgari ücretler* : Gazeteci ücretleri Çalışma Bakanlıklarınca kurulan asgari ücret komisyonları tarafından tesbit edilebileceği gibi kollektif anlaşma konusu da olabilir. Meselâ İsviçre'de Vaud, Neuchâtel, Cenevre ve Jüra kantonlarında gazete sahipleri ile gazeteci birlikleri arasında 1956-57 yıllarında imzalanan kollektif anlaşmalarda asgari ücretler şu şekilde tayin edilmiştir :

	<i>Bekâr</i>	<i>Evlî</i>	
1 yıllık gazeteci	750	800	İsviçre frangı
2 " "	800	850	" "
3 " "	900	950	" "
5 " "	1000	1050	" "
7 " "	1100	1150	" "
9 " "	1200	1250	" "

Bir İsviçre frangının karşılığı 2 T.L. civarında olduğuna göre asgari aylıklar 1500 - 2400 lira kadar tutmaktadır. Çocuk zamları ve sigorta için kesilen primler bu ücretlerin dışındadır.

İsviçre Gazete Sahipleri Birliği ile İsviçre Basın Birliği arasında 1957 de imzalanan Baden Kollektif anlaşmasına göre de asgari ücretler tiraj esasına bağlanmış ve yıllık asgari ücretler şu şekilde tesbit edilmiştir :

<i>Tiraj</i>	<i>Yıllık ücret tutarı</i>
4.000 'e kadar	9.600 İsviçre frangı
4.000 - 10.000	12.000 " "
10.001 - 16.000	13.000 " "
16.000 'den yukarı	15.000 " "

Aynı kollektif anlaşma ile kıdeme göre terfi esası da kabul edilmiş ve ücretlerin artış nisbetleri ayrı bir maddede gösterilmiştir.

Yine İsviçre'de imzalanan kollektif anlaşmalarda hayat pahalılığına göre yükselen basamaklı ücret sistemi kabul edilmiş ve ücretler geçim şartlarına bağlanmıştır. Böylece, fiatlar yükseldikçe, asgari ücretler de yükselmekte ve ücretlerin tesbiti için komisyonların toplatılmasına lüzum kalmamaktadır.

b) *Askerlikte ücret* : Basın mesleğinde çalışanlarla çalıştırılanlar arasındaki münasebetlerin tanzimi hakkındaki 5953 sayılı kanunun 16 cı maddesine göre " ilk muvazzaf askerlik hizmeti için silâh altına alınan gazeteciye, mukavelede başka türlü sarahat olmadığı takdirde ... son

aldığı aylığın üçte birinin ödenmesi ” gerekmektedir. Fakat birçok gazetecilerin mukavelelerinde ilk askerlik hizmeti boyunca ücret ödenmesi esası kabul edildiğinden, bu durum, gazetecilerin zaranna olmaktadır. Kollektif anlaşmalarda ise askerlikte ücret meselesi sağlam esaslara bağlanabilir. Meselâ yukarıda bahsettiğimiz İsviçre kollektif anlaşmalarında gazetecilere, ilk defa muvazzaf askerlik hizmetine çağıldıkları zamanda da beş ay tam ücret verilmesi kabul edilmiştir.

c) *Hastalık halinde ücret* : Bizde, hastalık halinde, işverenin gazeteciye hiçbir ücret ödemesi gerekmez; gazeteci İşçi Sigortalarından, kanunun tayin ettiği nisbetler içinde aylığını alır. Oysa bazı memleketlerde imzalanan kollektif anlaşmalar işverenleri hastalık halinde de ücret ödemeğe mecbur tutmaktadır. Meselâ yine İsviçre'deki kollektif anlaşmaların birçoğunda işverenlerin hasta gazetecilere ilk aylığın tamamını, ikinci ve üçüncü aylarda aylığın yüzde 75 ini vermeleri esası konmuştur. Gazetecinin kıdemi arttıkça, kendisine hastalık halinde tam aylığın ödeneceği süre de uzatılmaktadır. Aylığını gazeteden alan hasta gazeteci, sigorta şubelerinde evrak takibinden kurtulmuş olur.

d) *Uzlaşma ve tahkim* : Kollektif anlaşmaların en önemli maddelerinden biri de uzlaşma ve tahkim esasları ile ilgili olmaktadır. Bizde basın mesleğinde çalışanlarla çalıştırılanlar arasındaki münasebetlerin tanzimi hakkındaki kanun uzlaşma ve tahkim esasına yer vermediği için işveren ve gazeteci arasındaki anlaşmazlıklar genel hükümler gereğince hukuk mahkemelerine götürülmektedir. Aynı kanun gazetecilere iş mahkemelerine başvurma hakkını da tanımamıştır. Hukuk mahkemelerine başvuran gazeteciler mahkemelerin yüklü olması dolayısıyla, haklarını alabilmek için aylarca, senelerce beklemek ve çok büyük sıkıntılara katlanmak zorunda kalmaktadırlar. Duruşmaların uzaması yargı organlarının sağladığı faydayı azaltmakta ve birçok kimseler bu sebeple dâva açmaktan vazgeçmektedirler.

Kollektif anlaşmalarda ise taraflar genel yargı yollarına başvurmadan kısa ve yetkili şekilde aralarındaki anlaşmazlıkları halledecek usuller tesbit edebilirler.

Yine İsviçre'de imzalanan kollektif anlaşmaların çoğunda şu usul kabul edilmiştir : Kollektif anlaşmaların yürütülmesi için altışar üyeli karma komisyonlar kurulmaktadır. Komisyonların üç üyesini işverenler, üç üyesini de gazeteciler seçerler. Bu şekilde kurulan komisyon kendi içinden birini başkanlığa, birini de genel sekreterliğe getirir. İşverenlerle gazeteciler arasındaki bütün anlaşmazlıkları ilk derecede görmeğe yetkili kurul bu karma komisyondur.

Anlaşmazlık eğer bu komisyonda halledilemez veya taraflar komisyonun vereceği karar kabul etmezlerse, anlaşmazlığın bir hakem heyetine götürülmesi mecburiyeti vardır. Hakem heyeti de şöyle kurulur . Taraflar birer hakem seçerler, iki hakem bir araya gelir, onlar da bir üçüncü hakem seçerler ve anlaşmazlık, hukuk muhakemeleri usulleri uygulanarak, bu hakem heyetince halledilir.

Bizde, bir - iki gazetenin hazırladığı tip - mukavelelerde tahkim esası kabul edilmiş ve mukavele gereğince kurulan tahkim heyetleri başarılı işler görmüşlerdir.

e) *Gazetenin politikası ve gazetecinin bağımsızlığı* : Kollektif anlaşmalarda gazetenin politikasının nasıl tayin edileceğini ve gazetecilerin buna ne ölçüde bağlı kalacaklarını gösteren hükümler bulunur. İşverenler gazetenin politikasını birdenbire değiştirmeye kalktıkları zaman gazeteciler yeni politikayı takibe mecbur tutulamazlar ; bu durum anlaşmanın bozulmasına ve tazminata yol açabilir. Buna karşılık gazeteciden de gazetenin gidişine uygun bir davranış beklenir. Gazeteci mesleki bağımsızlığını sınırlayacak veya çalıştığı gazeteyi güç durumunda bırakabilecek hiçbir menfaat kabul edemez.

f) *Çalışma süresi, akdin feshi, haftalık ve yıllık ücretli izin* :

Gazetecilerin günde kaç saat çalışacakları, fazla çalışma ücretlerinin nasıl ödeneceği, haftalık ve yıllık izinlerin nasıl kullanılacağı, akdin nasıl feshedileceği, fesih süreleri, işverenin gazeteciye ödeyeceği tazminat, emeklilik gibi durumlar hep kollektif anlaşmalara konu olmaktadır. Taraflar, kanuna aykırı olmayacak şekilde çalışma şartlarını düzenlerler.

g) *Yazı başına ücret* : Birçok memleketlerde işverenler bazı gazetecileri yazı başına ücretle çalıştırarak kanunun kendilerine yüklediği görevlerden kurtulmaya uğraşırlar. Yazı başına ücret olarak çalışan gazeteci çoğu zaman basın kartı alamaz, sigortaların dışında kalır, sendikalara üye olamaz ve ezilir. Kollektif anlaşmalarda gazete sahiplerinin bu durumdan faydalanmasını önleyecek esaslar kabul edilmektedir.

Yukanda bahsettiğimiz Baden Kollektif Anlaşmasında yazı başına verilecek ücretlerin tarifesi de tesbit edilmiştir. Yazı ücretiyle çalışan gazetecinin her yıl bir gazetede 1250 satır yazısı çıkacak olursa üçüncü yılın sonunda işveren bu şekilde çalıştırdığı gazeteciye kadroya almaya ve bütün haklardan faydalandırmaya mecbur tutulmuştur.

h) *Meslekten olmayanların durumu* : Kollektif anlaşmalarla meslekten olmayanların gazetelere sızması önlenmiş olur. İşverenler yalnız sendika, cemiyet veya birlik üyelerini çalıştırmayı taahhüt ederler. Sendika veya cemiyet üyesi olmayanlara gazetede iş verilmez. İlk işe başlayanların, stajyerlerin durumu da kollektif anlaşmaların birçok maddeleriyle düzenlendiği için açık kapılar kapatılmış demektir. Mesleğin şerefini lekeleyecek kimseler, şantajcılar gazetelerde iş bulamazlar. Kollektif anlaşmalar bu yoldan da kalitenin yükselmesine imkân sağlamış olurlar. İstihdam meselesinin hallinde her halde en önemli çare gazetecilere kollektif anlaşma yolunu açmak olacaktır.

III. Milletlerarası alandaki durum :

Gazetecilerin sosyal ve ekonomik durumları, başındaki istihdam meselesi İkinci Dünya Savaşından sonraki yıllarda milletlerarası alanda da ele alınmış ve bu konuda ileri adımlar atılmıştır.

a) *Ekonomik ve Sosyal Konseyin kararı* : Gazetecilerin durumları ile ilgili ilk önemli kararın Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyinin 1949 yılında yaptığı dokuzuncu dönem toplantısında aldığı 241 K sayılı karar olduğunu sanıyoruz. Bu karar şöyledir :

Ekonomik ve Sosyal Konsey :

Haberleşme organları personelinin görevlerini gerekli şekilde yapabilmesi için sosyal güvenlik teminatını elde etmeleri lâzımgeldiğini gözönünde tutarak,

Bu amaca varmak için de, gelirlerinin en önemli bölümünü bu meslekten elde eden insanların, toplumun bütün öteki üyeleri gibi, ihtiyarlık, sakatlık, hastalık, işsizlik hallerinde himaye altına alınmaları ve ölüm halinde de ailelerinin korunması gerektiğini gözönünde tutarak,

Şimdiye kadar yukarıdaki amaçlara uygun tedbirleri almamış olan devletleri, Milletlerarası Çalışma Teşkilâtının koyduğu kurallara uygun olarak, gerekli tedbirleri almaya dâvet eder.

Bu kararın yanı sıra Ekonomik ve Sosyal Konseyin ve Unesco'nun birçok toplantılarında gazetecilerin meslekî eğitimi meselesi ele alınmış, fakat gazetecilerin sosyal durumları derinlemesine bir inceleme konusu olmamıştır. Çalışma konularında yetkili Milletlerarası Çalışma

Teşkilâtının gazetecilerin durumları ile ilgilenmemesi de ayrıca tenkid edilmiştir.

b) *Milletlerarası Çalışma Teşkilâtının tutumu* : Gazetecilerin çalışma şartları, " Fikir işçileri ve işverenleri Dördüncü Danışma Toplantısı " nda Milletlerarası Çalışma Teşkilâtına getirilmiş ve bu konuda bir önerge veren Brezilya temsilcisi teşkilâtın milletlerarası çapta bir anket yaparak aşağıdaki meseleleri incelemesini istemiştir :

- 1 — Diğer mesleklerdeki ücretlere nisbetle gazeteci ücretlerinin seviyesi,
- 2 — Mesleki gazeteci sendikalarının gelişimi,
- 3 — Basın alanındaki kollektif anlaşmalar,
- 4 — Gazetecilerin faydalandıkları sosyal güvenlik ve işsizlik sigortaları.

Brezilya temsilcisinin bu önergesi ne yazık ki işverenler ve bazı hükümet temsilcileri tarafından geri çevrilmiş ve yeterli bilgilere sahip olmadığı için Milletlerarası Çalışma Teşkilâtının bu konuyu inceleyemeyeceği kararlaştırılmıştır.

Fakat Brezilyalılar birçok Lâtin Amerika temsilcileri ile birlikte meseleyi yeniden ele alarak dayattıkları için, sonunda Milletlerarası Çalışma Teşkilâtının, yetkili öteki Milletlerarası kurullarla birlikte, gazetecilerin durumlarını inceleyerek " Gazetecilik çalışmalarının milletlerarası statüsü " nü hazırlamasına karar verilmiştir. Böyle olmakla beraber Milletlerarası Çalışma Teşkilâtının bu konuda henüz ciddi bir davranışa geçmemiş olması gazeteciler arasında üzüntü ile karşılanmaktadır.

Fakat bugünkü durum ne olursa olsun meselenin milletlerarası alanda ele alınmış olması elbette müsbet ve sevindirici bir olaydır. Er geç bu konuda önemli sonuçlara varılacak ve basın mesleğinde çalışanların güvenlikleri, hürriyetleri sağlam esaslara bağlanacaktır.